

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВІДКРИТИЙ ЛІС»

ЄДРПОУ 42561431

р/р UA103052990000026005040109839 в АТ КБ «Приватбанк»,

МФО 321842

openforest@ukr.net

Вих. 04-30/кв-25

**Голові Верховної Ради України
Стефанчуку Р.О.**

**Прем'єр-міністру України
Шмигалю Д.А.**

**До відома:
Заступнику керівника Офіса Президента України
Микиті В.Ф.**

*(Щодо необхідності створення спеціального органу для перевірки ситуації
в ДП "Ліси України")*

Шановні Руслане Олексійовичу та Денисе Анатолійовичу!

Громадська організація "Відкритий ліс" власними силами, посилаючись на відкриті джерела та доступні офіційні показники ДЛСП "Ліси України", підготувала аналітичний звіт щодо актуального реального стану цього стратегічного підприємства (додається).

Аналіз навіть обмеженої публічної інформації про діяльність ДП «Ліси України» свідчить про системну кризу підприємства, що з великою ймовірністю призведе до багатопланових та важковідновних втрат на рівні лісового сектору країни, окремих регіонів та держави в цілому.

З урахуванням високої екологічної, соціальної та економічної значимості лісів для відновлення та майбутнього розвитку України, а також високої ймовірності неповного та спотвореного інформування керівництва країни та суспільства про

ситуацію в лісах та лісовому секторі України, пропонуємо створити спеціальну робочу групу, що включає профільних фахівців органів виконавчої та законодавчої влади з повноваженнями доступу до всіх аспектів діяльності ДП ЛУ та його результатів, справжнього стану справ у лісовому господарстві та лісовому секторі та ключових проблемах, що потребують невідкладного вирішення.

З повагою,
За дорученням колег

Заступник Голови Данііл Маландій

Додаток: Інтегрований фінансовий, операційний та ризиковий аналіз (2023-2024) - Включаючи аналіз в UAH/EUR.

Державне лісогосподарське підприємство "Ліси України": *Інтегрований фінансовий,* *операційний та ризиковий аналіз* *(2023-2024) - Включаючи аналіз в* *UAH/EUR*

1. Резюме

Цей звіт представляє інтегровану оцінку діяльності Державного спеціалізованого господарського підприємства "Ліси України" (надалі – ДП "Ліси України" або Підприємство) за період 2023-2024 років. Аналіз базується на Звіті про управління за 2023 рік, фінансовій звітності за 2023-2024 роки (Форми 1, 2, 3, 4, 5), даних зовнішніх аудитів, галузевих звітів та публікацій у ЗМІ. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу фінансових показників у гривнях (UAH) та євро (EUR), використовуючи середньорічні курси 39.55 грн/євро для 2023 року та 43.45 грн/євро для 2024 року, для оцінки впливу валютних коливань на результати діяльності.

Фінансові результати Підприємства у 2023 році демонструють значний прибуток у гривневому еквіваленті (чистий прибуток 2.87 млрд грн ¹). Однак у 2024 році, незважаючи на незначне зростання виручки в гривні (+0.2%), спостерігається суттєве зниження операційного (-16.6%) та чистого (-13.6%) прибутку в UAH.² Аналіз в євро показує ще більш негативну картину: виручка в EUR знизилася на 8.8%, операційна прибуток – на 24.1%, а чистий прибуток – на 21.3%. Це свідчить про те, що стабільність або незначне зростання показників у гривні були значною мірою нівельовані девальвацією національної валюти, а реальна прибутковість підприємства у стабільній валюті суттєво знизилася. Власний капітал зріс у 2024 році в основному за рахунок чистого та сукупного доходу, а також перерозподілу коштів до Додаткового капіталу, при цьому Капітал у дооцінках зменшився.

Операційна діяльність характеризується заявленими зусиллями з лісовідновлення ³ та певним скороченням планових обсягів рубок у 2023-2024 роках порівняно з попередніми періодами.⁴ Водночас, зберігаються серйозні проблеми з оформленням прав на значну частину земель лісового фонду ⁷, тривають звинувачення у масштабних незаконних рубках, зокрема під виглядом санітарних ⁹, та виникли значні перебої з FSC-сертифікацією після реорганізації підприємства, що ставить під загрозу експортні ринки.¹³

Аналіз виявляє суттєву суперечність між офіційною риторикою ДП "Ліси України" про

успішну реформу, боротьбу з корупцією та значне покращення фінансових показників, і даними зовнішніх аудитів та розслідувань. Останні вказують на невирішені системні проблеми в управлінні активами, потенційну недостовірність фінансової звітності, неефективність заходів протидії незаконним рубкам та корупції, а також значні операційні та ринкові ризики, пов'язані з втратою FSC-сертифікації. Ключові ризики включають фінансову нестійкість, приховану за номінальними показниками в гривні, операційні збої, репутаційні втрати та обмеження доступу до ринків. Заяви про ефективність біржової торгівлі¹⁸ також оскаржуються, вказуючи на непрозорість та неефективність цього механізму.²¹

Загальна оцінка вказує на те, що попри заявлені успіхи реформи, ДП "Ліси України" стикається з глибокими системними викликами, які потребують негайного вирішення шляхом посилення незалежного нагляду, впровадження прозорих та надійних систем обліку й контролю, а також реальних кроків для боротьби з корупцією та забезпечення сталого лісоуправління.

2. Вступ

Державне спеціалізоване господарське підприємство "Ліси України" (ДП "Ліси України") було створене в результаті реформи лісової галузі України та є одним з найбільших лісокористувачів у Європі. Підприємство управляє 6.6 млн га земель державного лісового фонду і класифікується як велике підприємство, що становить суспільний інтерес.²⁵ Основною спеціалізацією є ведення лісового господарства, охорона, захист, раціональне використання та відтворення лісів.⁸

Метою реформи, що призвела до створення ДП "Ліси України", було підвищення ефективності управління лісовими ресурсами, забезпечення прозорості діяльності, централізація управлінських функцій, боротьба з корупцією та покращення фінансової стійкості галузі.²⁷ Керівництво Підприємства звітує про позитивні результати реформи, включаючи зростання прибутковості, економію коштів завдяки централізованим закупівлям через систему Prozorro, впровадження цифрових інструментів контролю (електронні ТТН, фотофіксація вантажів, GPS-моніторинг)²⁹ та посилення заходів протидії корупції.

Однак, діяльність ДП "Ліси України" супроводжується постійною критикою та виявленням серйозних проблем з боку зовнішніх спостерігачів, аудиторів та громадських організацій. Зберігається занепокоєння щодо значних обсягів незаконних рубок, які, за деякими оцінками, можуть сягати мільйонів кубометрів на рік і часто маскуються під санітарні заходи.³² Існують звинувачення у корупції на різних рівнях управління. Аудити Рахункової палати виявили суттєві недоліки в обліку державних активів, зокрема земель лісового фонду, та проблеми з переоцінкою вартості майна після реорганізації.⁷ Крім того, реорганізація призвела до масової втрати міжнародних сертифікатів сталого лісоуправління FSC, що створює значні проблеми для експорту продукції.¹⁴ Лісова галузь загалом продовжує сприйматися як одна з найбільш корумпованих сфер в Україні.

Метою даного звіту є надання комплексної та об'єктивної оцінки діяльності ДП "Ліси України" за 2023-2024 роки шляхом інтеграції та критичного аналізу даних зі Звіту про

управління за 2023 рік, фінансової звітності Підприємства за 2023 та 2024 роки (Форми 1, 2, 3, 4, 5) ¹ та зіставлення їх з висновками зовнішніх аудитів та незалежних джерел. Особлива увага приділяється конвертації ключових фінансових показників в євро за фіксованими середньорічними курсами (39.55 грн/євро для 2023 р. та 43.45 грн/євро для 2024 р.) для оцінки реальної динаміки показників та впливу девальвації національної валюти. Звіт призначений для професійних стейкхолдерів (органів нагляду, потенційних інвесторів, міжнародних фінансових інституцій, внутрішніх стратегічних підрозділів), яким необхідна об'єктивна аналітична інформація для прийняття обґрунтованих рішень.

3. Аналіз даних Звіту про управління за 2023 рік

3.1 Організаційна структура, площа земель та стан оформлення прав

Згідно зі Звітом про управління за 2023 рік, ДП "Ліси України" має централізовану структуру, що включає центральний апарат, 9 регіональних офісів, 147 філій та 1444 лісництва.⁸ Загальна площа земель у постійному користуванні на кінець 2023 року становила 6 574 946 га, з яких речові права були оформлені на 5 316 327 га (81%), а неоформленими залишалися 1 258 619 га (19%).⁸

Масштабність реформи, що об'єднала 158 окремих суб'єктів господарювання, створила значні інтеграційні виклики.⁸ Аудити Рахункової палати вказують на відсутність єдиної автоматизованої програми бухгалтерського обліку та проблеми з обліком переданих активів після створення ДП "Ліси України" ³³, що підтверджує ці труднощі.

Незважаючи на централізацію управління ³⁰, збереження розгалуженої мережі філій ³⁴ свідчить про значний ступінь операційної децентралізації. Це може сприяти збереженню регіональних диспропорцій ³⁶ та ускладнювати впровадження єдиних політик (наприклад, FSC ¹⁴). Аудити Рахункової палати виявили проблеми з оформленням прав на землю: перевірка 19 підприємств показала, що майже 34% площ лісового фонду не відображені в обліку ДП "Ліси України".⁷ Дані Звіту про управління (19% неоформлених земель ⁸) підтверджують наявність проблеми, створюючи ризики для управління активами.³³

3.2 Заявлена місія, стратегія та цілі (2025-2029)

Згідно зі Звітом про управління за 2023 рік, метою є отримання прибутку та ведення лісового господарства.⁸ Стратегія на 2025-2029 роки включає амбітні цілі: зростання прибутку на 230%, рентабельності на 50%, обсягів заготівлі на 30%, площі земель на 15%, механізації до 30%.⁸ Декларується перехід на МСФЗ ³⁷ та корпоратизація зі створенням Наглядової ради ³⁷ (Примітка: Рада сформована, але її незалежність під

питанням). Участь у програмі "Зелена країна" також підкреслюється.⁸

Аналіз цілей виявляє потенційний конфлікт між максимізацією прибутку³⁸ та сталим лісокористуванням.³² Амбітна мета збільшити заготівлю на 30%⁸ може суперечити екологічним цілям та вимогам FSC.¹⁴

Акцент на прибутковості³⁸ та плани приватизації переробних цехів³³ можуть свідчити про вибір на користь сировинної моделі, що потенційно знижує увагу до створення нових лісів, охорони біорізноманіття¹⁴ та комплексного розвитку території.

3.3 Фінансові результати за 2023 рік (в грн)

Згідно зі Звітом про управління⁸ та фінансовою звітністю за 2023 рік¹:

- Чистий дохід: 23 058.2 млн грн.
- Валова прибуток: 7 071.8 млн грн.
- Операційна прибуток: 3 514.1 млн грн.
- Чистий прибуток: 2 870.7 млн грн.
- Сукупний дохід: 2 885.7 млн грн.
- Показники рентабельності: Валова ~30.7%, Операційна ~15.2%, Чиста ~12.4%.

Ці показники свідчать про значну прибутковість у перший рік після реорганізації.

3.4 Показники ліквідності та зобов'язань на кінець 2023 року (в грн)

Дані Балансу (Форма 1) за 2023 рік¹ показують:

- Загальні активи: 8 477.2 млн грн.
- Власний капітал: 4 567.6 млн грн.
- Загальні зобов'язання: 3 909.6 млн грн.
- Коефіцієнт поточної ліквідності: ~1.09.
- Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами: ~0.07.

Коефіцієнти вказують на прийнятну ліквідність, але низьку забезпеченість власними оборотними засобами, що підкреслює важливість ефективного управління робочим капіталом та потенційну залежність від зовнішнього фінансування, враховуючи також можливу недостовірність оцінки активів.⁷

3.5 Розподіл доходу за видами діяльності у 2023 році (в грн)

Основним джерелом доходу є реалізація необробленої деревини.³³ Дохід від переробки у 2023 році становив 11.9% від загального чистого доходу за 9 місяців.³⁸

Рішення про закриття/приватизацію переробних цехів¹ подається як міра підвищення ефективності та зниження корупційних ризиків.¹ Однак аудит Рахункової палати ставить під сумнів обґрунтованість цього кроку, вказуючи, що переробка належить до основних видів діяльності підприємства згідно зі статутом та стратегією.³⁸ Це може свідчити про пріоритет короткострокових фінансових показників над довгостроковим розвитком або про непрозорі мотиви приватизації.⁴⁰

3.6 Заявлені екологічні та соціальні аспекти, кадрова політика

Звіт про управління за 2023 рік ⁸ висвітлює екологічні та соціальні ініціативи:

- **Екологія:** Лісовідновлення (197.5 млн дерев висаджено ⁴¹), охорона від пожеж (593 пожежі на 906.8 га ⁴¹), FSC-сертифікація (заявлено 4.65 млн га на 01.01.2024 ⁴¹).
- **Соціальна сфера:** 27 586 співробітників на кінець 2023 року ⁸, підтримка ЗСУ (постачання деревини ⁴², мобілізація співробітників ⁴⁴).
- **Кадри:** Вирівнювання зарплат ³⁶, уніфікація штатного розпису, навчання (управління ризиками ⁴⁵). Реформа включала оптимізацію адміністративного апарату. ¹³

3.7 Визначені підприємством ризики та витрати на дослідження/інновації

Звіт про управління за 2023 рік ⁸ має ідентифікувати ризики. Зовнішні джерела вказують на ринкові ризики (коливання попиту/цін ⁴⁶), операційні (пожежі ⁴¹, шкідники ⁴⁷, війна/міни ⁴) та корупційні ризики. ⁴⁶ Підприємство декларує інвестиції в селекційні центри ²⁷, механізацію ²⁷ та цифровізацію (GPS, фото-ТТН, ERP). ³⁷

Акцент на цифровізації ³⁰ важливий для підвищення прозорості, але його ефективність проти схем, що виникають до створення цифрового сліду (фальсифікація дозволів ³⁹), може бути обмеженою без посилення інституційної спроможності та боротьби з корупцією. ³⁹

4. Аналіз фінансової діяльності (2023-2024)

4.1 Вилучення та представлення даних

Для аналізу використано дані фінансової звітності за 2023 рік (Форми 1, 2, 3, 4, 5) та 2024 рік (Форми 1, 2, 3, 4, 5). ¹

Основні аналізовані показники:

- **Форма 2:** Чистий дохід, Собівартість, Валовий прибуток, Адмін. витрати, Витрати на збут, Інші опер. доходи/витрати, Операційний прибуток, Фінансові доходи/витрати, Прибуток до оподаткування, Чистий прибуток.
- **Форма 1:** Необоротні активи, Оборотні активи, Всього активи, Власний капітал, Довгострокові зобов'язання, Поточні зобов'язання, Всього зобов'язання.
- **Форма 3:** Чистий грошовий потік від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності, Чиста зміна грошових коштів, Залишок грошових коштів.
- **Форма 4:** Зміни у власному капіталі (нерозподілений прибуток, резерви, дооцінки).

4.2 Порівняльний аналіз (2023 vs 2024) в УАН

Порівняння річних даних за 2023 та 2024 роки показує:

- **Дохід та Валовий прибуток:** Практично не змінилися (+0.2% та +0.4% відповідно).
- **Операційний та Чистий прибуток:** Суттєво знизилися (-16.6% та -13.6% відповідно).
- **Активи та Капітал:** Загальні активи незначно зросли (+1.8%), власний капітал збільшився (+21.7%) за рахунок прибутку та інших змін.
- **Зобов'язання:** Загальні зобов'язання значно скоротилися (-21.4%).
- **Грошові кошти:** Залишок грошових коштів зріс (+28.0%).
- **Капітальні інвестиції:** Значно зросли (+59.3% згідно з Формою 5).

Зниження прибутковості у 2024 році при стабільному доході вказує на зростання операційних витрат (адміністративних та інших), яке не було компенсоване іншими факторами.

4.3 Порівняльний аналіз (2023 vs 2024) в EUR

Перерахунок ключових показників в євро за середньорічними курсами (2023: 39.55 UAH/EUR; 2024: 43.45 UAH/EUR) показує більш негативну динаміку через девальвацію гривні (~9.85%).

Таблиця 1: Ключові фінансові показники ДП "Ліси України" (2023-2024) в UAH та EUR

Показник	2023 (млн UAH)	2024 (млн UAH)	Зм. YoY (UAH %)	2023 (млн EUR @39.55)	2024 (млн EUR @43.45)	Зм. YoY (EUR %)	Джерело / Примітка
Чистий дохід від реалізації	23,058.2	23,105.9	+0.2%	583.0	531.8	-8.8%	Форма 2
Валовий прибуток	7,071.8	7,097.0	+0.4%	178.8	163.3	-8.7%	Форма 2
Операційний прибуток	3,514.1	2,932.2	-16.6%	88.9	67.5	-24.1%	Форма 2
Чистий прибуток	2,870.7	2,480.0	-13.6%	72.6	57.1	-21.3%	Форма 2
Всього активи (на 31.12)	8,477.2	8,633.5	+1.8%	214.3	198.7	-7.3%	Форма 1
Власний капітал (на 31.12)	4,567.6	5,559.3	+21.7%	115.5	128.0	+10.8%	Форма 1
Всього зобов'язання (на 31.12)	3,909.6	3,074.1	-21.4%	98.8	70.7	-28.4%	Форма 1

Грошові кошти (на 31.12)	1,050.3	1,344.7	+28.0%	26.6	31.0	+16.5%	Форма 1
Кап. інвестиції (за рік, з Ф.5)	1,028.2	1,638.2	+59.3%	26.0	37.7	+45.0%	Форма 5

Джерело: Фінансова звітність ДП "Ліси України" за 2023-2024 рр. (Форми 1, 2, 5).

Аналіз в євро показує, що у 2024 році відбулося **реальне зниження** виручки (-8.8%), валового прибутку (-8.7%), операційного прибутку (-24.1%) та чистого прибутку (-21.3%). Загальні активи в євро також скоротилися (-7.3%). Зростання власного капіталу (+10.8%) та грошових коштів (+16.5%) в євро виглядає менш значним, ніж у гривні. Суттєве зростання капітальних інвестицій (+45.0% в євро) підтверджує реальне збільшення інвестиційної активності.

Це демонструє, що номінальна стабільність або зростання показників у гривні були значною мірою **нівельовані або замасковані девальвацією гривні**. Оцінка діяльності виключно в гривні створює надмірно оптимістичну картину.

4.4 Аналіз фінансових коефіцієнтів

Розрахунок ключових фінансових коефіцієнтів на основі даних за 2023-2024 рр. підтверджує **зниження рентабельності** у 2024 році (операційна маржа з 15.2% до 12.7%, чиста маржа з 12.4% до 10.7%, ROE з 69.8% до 50.0%, ROA з 34.1% до 29.6%). Показники **ліквідності** залишилися стабільними, але на низькому рівні (~1.1). **Структура капіталу** покращилася за рахунок зниження зобов'язань (Борг/Капітал знизився з 85.7% до 55.3%). Спостерігається **покращення ефективності управління оборотним капіталом** (прискорення оборотності запасів та дебіторської заборгованості).

Таблиця 2: Ключові Фінансові Коефіцієнти (2023 vs 2024)

Коефіцієнт	2023 (Розрахунок)	2024 (Розрахунок)	Тенденція/Коментар
Прибутковість			
Маржа операц. прибутку (%)	15.2%	12.7%	Зниження
Маржа чистого прибутку (%)	12.4%	10.7%	Зниження
ROE (Сукупний дохід / Ср. ВК) (%)	69.8%	50.0%	Зниження (ВК зріс швидше за прибуток)
ROA (Сукупний дохід / Ср. Активи) (%)	34.1%	29.6%	Зниження
Ліквідність			
Поточна ліквідність (рази)	1.09	1.10	Стабільна (на низькому рівні)

Швидка ліквідність (рази)	0.57	0.55	Незначне зниження
Структура капіталу			
Борг / Власний капітал (%)	85.7%	55.3%	Покращення (зниження боргу)
Ефективність			
Оборотність активів (рази)	2.72	2.68	Незначне зниження
Оборотність запасів (дні)	~46	~38	Покращення (прискорення)
Оборотність деб. зад. (дні)	~3.2	~1.3	Покращення (прискорення)

Джерело: Розрахунки на основі Фінансової звітності ДП "Ліси України" за 2023 та 2024 рр. (Форми 1, 2).

Примітка: ROE та ROA розраховані на основі Сукупного доходу. Оборотно́сть запасів розрахована відносно Собівартості, оборотно́сть дебіторки - відносно Чистого доходу.

4.5 Аналіз змін у власному капіталі (Форма 4)

Порівняння Звітів про власний капітал за 2023 та 2024 роки показує:

- **Чистий прибуток:** У 2024 році чистий прибуток (2 480.0 млн грн) був нижчим, ніж у 2023 році (2 870.7 млн грн).
- **Інший сукупний дохід (переоцінка):** У 2024 році він був вищим (48.7 млн грн), ніж у 2023 році (14.9 млн грн), але все ще відносно невеликий порівняно із загальним капіталом. Це підтверджує, що масштабна переоцінка активів, ймовірно, ще не завершена.
- **Розподіл прибутку:** Сума, спрямована до бюджету у 2024 році (1 291.5 млн грн), була меншою, ніж у 2023 році (1 443.9 млн грн), що відповідає зниженню чистого прибутку. Сума, спрямована на створення спецфондів (у Додатковий капітал), також зменшилася (з 1 317.6 млн грн до 1 108.9 млн грн).
- **Інші зміни:** У 2024 році спостерігалися значні "Інші зміни в капіталі" з від'ємним знаком (-245.4 млн грн), які призвели до зменшення Капіталу в дооцінках та Додаткового капіталу. Причини цих змін потребують детального аналізу Приміток (Форма 5). У 2023 році "Інші зміни" були позитивними (+2 939.1 млн грн) і, ймовірно, відображали передачу капіталу від реорганізованих підприємств.

Аналіз: Динаміка власного капіталу у 2024 році визначалася в основному чистим прибутком та його розподілом, а також неясними "Іншими змінами". Відсутність значного впливу переоцінки активів підтверджує збереження проблем з їх достовірною оцінкою.

5. Огляд операційної діяльності (на основі наявних даних)

5.1 Обсяги та тенденції лісозаготівлі

Фактичні обсяги реалізації у 2023 році становили 11.7 млн м³.⁵² План заготівлі на 2024 рік становив 12.5 млн м³, але були заявлені наміри збільшити заготівлю до 18-20 млн м³.⁴⁴ У 2023 році переважали санітарні рубки (148 тис. га) над рубками головного користування (22 тис. га).⁵⁰ Закупівля послуг з лісозаготівлі переводиться на Prozorro.³⁴

5.2 Заходи з лісовідновлення

У 2023 році відновлено 26 567 га та створено 5 023 га нових лісів, висаджено 198.2 млн сіянців.³ Це більше, ніж у 2022 році.⁴¹ У 2024 році також проводилися роботи з лісовідновлення.⁵⁴

5.3 Реалізація деревини та ринкові тенденції

У 2024 році спостерігалось поживавлення ринку після спаду наприкінці 2023 року.³⁴ Виручка за 1 квартал 2024 зросла на 30.8%.⁵⁷ Близько 77% деревини у 2024 році реалізовувалось через біржі та Prozorro.⁵² Впроваджуються довгострокові контракти.⁴⁴ Заяви про ефективність біржової торгівлі суперечать критиці її непрозорості та неефективності.²¹

6. Інтеграція та верифікація з зовнішніми оцінками

6.1 Землекористування та оцінка активів

- **Верифікація:** Пряма суперечність між заявами про прогрес та аудиторськими висновками про недоліки обліку.⁷ Фінансова звітність не показує вирішення проблеми.
- **Наслідки:** Недостовірність балансової вартості, ризики втрат, перешкоди для МСФЗ.²⁵

6.2 Фінансовий стан та ефективність управління

- **Верифікація:** Зниження прибутковості у 2024 році ставить під сумнів стійкість результатів 2023 року. Аналіз в євро показує реальне погіршення. Заяви про контроль суперечать аудиту.³³
- **Наслідки:** Ризик нестійкості фін. результатів. Слабкий внутрішній контроль.

6.3 Незаконні рубки та корупційні ризики

- **Верифікація:** Кардинальна розбіжність між офіційною картиною та зовнішніми оцінками масштабів проблеми.³⁹
- **Наслідки:** Провал управління, репутаційний ризик, економічні збитки, шкода

довкіллю.

6.4 Статус та проблеми FSC-сертифікації

- **Верифікація:** Підтверджується факт серйозного збою в системі FSC.¹⁴ Масштаб проблеми применшується у внутрішніх комунікаціях.
- **Наслідки:** Ризик втрати доступу до ринків ЄС.¹⁴ Шкода іміджу.

6.5 Ефективність механізмів продажу деревини (Біржові Аукціони)

- **Верифікація:** Заяви про ефективність суперечать критиці непрозорості та неефективності.²¹
- **Наслідки:** Система потребує аудиту та вдосконалення для мінімізації ризиків.

6.6 Резюме розбіжностей та нові аспекти

Таблиця 3: Зведене порівняння: Внутрішня звітність vs Зовнішні висновки

Сфера	Внутрішня звітність/Заяви ДП "Ліси України" (Резюме + Джерела)	Зовнішні висновки/Критика (Резюме + Джерела)	Оцінка аналітика (Підтвердження/Суперечність/Нюанс)
Земля/Активи	Прогрес оформленні прав. Активи обліковані за балансовою вартістю. ⁸	Майже 34% земель не в обліку (вибірка). Активи не переоцінені до справедливої вартості. Немає єдиної системи обліку. ⁷	Суперечність. Аудит спростовує заяви про належний облік ключових активів.
Фінансовий стан/Ефективність	Значне зростання прибутку (УАН) у 2023 завдяки реформі, оптимізації, прозорим продажам. ¹ Посилення контролю.	Зниження прибутку у 2024. Прибуток може бути завищений через продаж активів ³⁸ та девальвацію (Розділ 4.3). Слабкий внутрішній контроль. ³³ Низька рентабельність історично. ³²	Нюанс. Зниження прибутку у 2024 ставить під сумнів стійкість. Контроль слабкий. Аналіз в EUR показує погіршення.
Незаконні рубки/Корупція	Активна боротьба через цифровізацію, контроль. ²⁹ Виявлено 28.5 тис. м ³ незаконних рубок у	Масштабні незаконні рубки (млн м ³) тривають, зокрема санітарні. ⁹ Звинувачення у	Кардинальна суперечність. Офіційна картина не відповідає зовнішнім оцінкам масштабів

	2023. ⁴¹	корупції на вищих рівнях. ⁹	проблеми та рівня корупції.
FSC-сертифікація	Прагнення зберегти сертифікацію попри реорганізацію. ⁵⁹	Масова втрата сертифікатів після реорганізації. ¹⁴ Негативний вплив на експорт. ¹⁴ Давні проблеми дотриманням стандартів. ⁶⁰	Суперечність. Масштаб проблеми та її наслідки значно применшені у внутрішніх комунікаціях.
Механізми продажу	Біржові Аукціони забезпечують прозорість, дохід. Високе виконання контрактів.	Заяви про ефективність суперечать критиці неперозорості та неефективності. ²¹ Ризики маніпуляцій.	Суперечність. Ефективність біржової торгівлі оскаржується. Система потребує аудиту.

Ключові суперечності стосуються стану обліку активів, реальних масштабів незаконних рубок та корупції, наслідків втрати FSC-сертифікації та ефективності біржової торгівлі. Аналіз фінансових показників в євро виявив реальне погіршення прибутковості у 2024 році.

7. Оновлена оцінка недоліків та ризиків

Інтегрований аналіз виявляє наступні ключові недоліки та ризики:

Фінансові вразливості:

- **Ненадійність оцінки активів:** Проблеми з обліком земель та відсутністю переоцінки⁷ створюють ризик недостовірності фін. звітності.
- **Ілюзія ефективності через девальвацію:** Аналіз в євро показує реальне зниження прибутковості у 2024 році, замасковане стабільністю в гривні.
- **Сумнівна стійкість прибутку:** Зниження прибутку у 2024 році та залежність від продажу активів³⁸ ставлять під сумнів довгострокову стійкість.
- **Залежність від ринку деревини:** Вразливість до коливань попиту/цін³⁴ та логістичних ризиків.⁵¹

Операційні виклики:

- **Конфлікт між обсягами та сталістю:** Намір збільшити заготівлю⁴⁴ суперечить екологічним обмеженням¹² та вимогам FSC.¹⁴
- **Проблеми з управлінням землею:** Неоформленість прав⁷ ускладнює управління та створює ризики втрат.
- **Відновлення FSC-сертифікації:** Масова втрата сертифікатів¹⁴ є серйозним викликом.
- **Ефективність цифрового контролю:** Здатність протидіяти основним схемам

незаконних рубок ¹⁰ залишається під питанням.

- **Вплив війни:** Замінування ³¹, обмеження доступу, ризик пожеж. ⁶²

Прогалини в управлінні:

- **Розрив між риторикою та реальністю:** Величезна прірва між заявами про боротьбу з корупцією/незаконними рубками та зовнішніми свідченнями. ⁹
- **Слабкість внутрішнього контролю:** Недостатня ефективність та незалежність контролю та аудиту. ³³
- **Непрозорість масштабів проблеми:** Відмова визнати реальні масштаби незаконних рубок ¹¹ заважає розробці адекватних заходів.
- **Неефективність біржової торгівлі:** Суперечливі дані та критика ставлять під сумнів заявлену ефективність цього механізму. ²¹

Репутаційні та ринкові ризики:

- **Втрата довіри:** Скандали ⁶³, втрата FSC ¹⁴ завдають шкоди репутації. ⁶⁴
- **Обмеження доступу до ринків:** Відсутність FSC ¹⁴ загрожує експорту до ЄС. ⁵⁸

8. Висновки та рекомендації

Загальний висновок:

ДП "Ліси України" у 2023 році показало високу прибутковість у гривні, підкріплену позитивним грошовим потоком. Однак у 2024 році прибутковість знизилася при стабільному доході, що вказує на зростання витрат та потенційну нестійкість. Аналіз в євро виявив реальне погіршення фінансових показників. Підприємство продовжує масштабні інвестиції в модернізацію, але фундаментальні проблеми з обліком активів, внутрішнім контролем, незаконними рубками, FSC-сертифікацією та ефективністю біржової торгівлі залишаються невирішеними та становлять значні ризики. Існує суттєвий розрив між офіційною позицією та зовнішніми оцінками.

Ключові висновки:

1. **Недостовірність бази активів:** Проблеми з обліком земель та оцінкою активів ⁷ підривають достовірність фін. звітності.
2. **Масштаб незаконних рубок та корупції залишається критичним:** Зовнішні дані ⁹ вказують на збереження проблеми, незважаючи на офіційні заяви.
3. **Криза FSC-сертифікації:** Масова втрата сертифікатів ¹⁴ загрожує доступу до ринків.
4. **Сумнівна стійкість фін. показників:** Зниження прибутковості у 2024 році та вплив девальвації ставлять під сумнів реальну ефективність.
5. **Неефективність біржової торгівлі:** Заявлена ефективність оскаржується зовнішніми джерелами. ²¹

Рекомендації:

Для подолання виявлених проблем необхідні комплексні заходи:

- **Управління активами та облік:**
 - Провести негайну незалежну інвентаризацію та оцінку всіх активів до

справедливої вартості.⁷

- Прискорити впровадження єдиної ERP-системи.³³
- Підвищити деталізацію та прозорість Приміток до фін. звітності (Форма 5).
- **Внутрішній контроль та аудит:**
 - Усунути недоліки контролю згідно з рекомендаціями Рахункової палати.³³
 - Забезпечити незалежність внутрішнього аудиту.³³
- **Операційна стратегія та сталість:**
 - Розробити стратегію, що балансує обсяги заготівлі та вимоги сталості/FSC.⁵³
 - Провести аналіз ризиків та вигод відмови від переробки.⁴⁰
 - Забезпечити прозорість та контроль ефективності інвестицій.⁶⁷
- **Управління ризиками та корпоративне управління:**
 - Перейти від декларацій до вимірюваних дій щодо боротьби з корупцією.⁴⁶
 - Підвищити прозорість щодо масштабів незаконних рубок.¹¹
 - Реалізувати системний план відновлення FSC-сертифікації.¹⁴
 - Забезпечити реальну незалежність та повноваження Наглядової ради.³⁷
(Переглянути склад/повноваження існуючої ради).
- **Механізми реалізації деревини:**
 - Провести незалежний аудит ефективності та прозорості біржової торгівлі, враховуючи критику.²¹
 - Розробити заходи щодо усунення недоліків або розглянути альтернативні моделі реалізації.⁶⁸
- **Взаємодія зі стейкхолдерами:**
 - Налагодити відкритий діалог із зовнішніми стейкхолдерами, публікуючи інформацію про проблеми та плани їх вирішення.

Виконання цих рекомендацій критично важливе для відновлення довіри, забезпечення довгострокової стійкості ДП "Ліси України" та збереження лісових ресурсів країни.

Джерела

1. Фінансова звітність за 2023 рік - ДП "Ліси України", доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/finansova-zvitnist-2023/>
2. Фінансова звітність за 2024 рік - ДП "Ліси України", доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/finansova-zvitnist-za-2024-rik/>
3. Комітет з питань екологічної політики та природокористування: Відновлення українських лісів - спільний пріоритет держави, громад і фахової спільноти - Верховна Рада України, доступ отримано квітня 18, 2025, https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/260246.html
4. Тенденції функціонування ринку деревини України - УкрНДІЛГА, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://uriffm.org.ua/uk/news/578>
5. Тенденції функціонування ринку деревини України, доступ отримано квітня 18, 2025,

- <https://s.forest.gov.ua/novini/novina/tendenciji-funkcionuvannja-rinku-derevini-ukrajini>
6. Country Overview Full Description - ГО "Лісові ініціативи і суспільство", доступ отримано квітня 18, 2025, https://forestcom.org.ua/storage/app/media/FSC-RA-UA-V3-0_FSC-Risk-Assessment-for-Ukraine-D1-0_171224_4418.pdf
 7. Війна, пожежі та незаконне вирубування завдали державі ..., доступ отримано квітня 18, 2025, <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1840>
 8. e-forest.gov.ua, доступ отримано квітня 18, 2025, https://e-forest.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/DP-LISY-UKRAINY_Zvit-pro-upravlinnia-za-2024.pdf
 9. Director General of Forests of Ukraine headed illegal logging and corruption in the industry – investigation | EcoPolitic, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://ecopolitic.com.ua/en/news/director-general-of-forests-of-ukraine-headed-illegal-logging-and-corruption-in-the-industry-investigation/>
 10. Hiding in Plain Sight: How Ukraine Traffics Illegal Timber Worldwide | Wood Central, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://woodcentral.com.au/hiding-in-plain-sight-how-ukraine-traffics-illegal-timber-worldwide/>
 11. Минулого року ДП «Ліси України» отримали 62 000 кубометрів незаконної деревини. У їхніх планах узаконити схему! - Українська природоохоронна група, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://uncg.org.ua/mynulogo-roku-dp-lisy-ukrayiny-otrymaly-62-000-kubometriv-nezakonnoyi-derevyny-u-yihnih-planah-%E2%94%80-uzakonyty-shemu/>
 12. «Ліси України» зменшило рубки в Карпатах, але проблема всихання ялиників залишилась - Болоховець - Укрінформ, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3933725-lisi-ukraini-zmensilo-rubki-v-karpatah-ale-problema-vsihanna-alinnikiv-zalisilas-bolohovec.html>
 13. У ДП "Ліси України" заявили про рекордний прибуток за перший квартал 2024 року, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://dzvin.media/news/u-dp-lisy-ukrayiny-zayavyly-pro-rekordnyj-prybutok-za-pershyj-kvartal-2024-roku/>
 14. Експерти Асоціації обговорили проблеми FSC сертифікації ДП «Ліси України», доступ отримано квітня 18, 2025, <https://eba.com.ua/eksperty-asotsiatsiyi-obgovoryly-problemy-fsc-sertyfikatsiyi-dp-lisy-ukrayiny/>
 15. Посилення системного підходу в реалізації FSC національного стандарту для України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://ua.fsc.org/ua-uk/newsfeed/posilennya-sistemnogo-pidkhodu-v-realizacii-fsc-nacionalnogo-standartu-dlya-ukraini>
 16. FSC сертифікація в умовах третього етапу лісової реформи | Forest Stewardship Council, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://ua.fsc.org/ua-uk/newsfeed/fsc-sertifikaciya-v-umovakh-tretogo-etapu-lisovoi-reformi>

17. Certificates in Ukraine conflict areas suspended | fsc.org - Forest Stewardship Council, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://fsc.org/en/newscentre/integrity-and-disputes/certificates-in-ukraine-conflict-areas-suspended>
18. EU TECHNICAL ASSISTANCE AND INFORMATION EXCHANGE (TAIEX) EXPERT MISSION REPORT REFORM OF FOREST GOVERNANCE IN UKRAINE¹, доступ отримано квітня 18, 2025, https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/eu_taiex_mission_report_january_2018_public.pdf
19. Чи здатна влада завершити реформу лісової галузі?, доступ отримано квітня 23, 2025, <https://aweu.org.ua/policy/chy-zdatna-vlada-zavershyty-reformu-lisovoyi-galuzi/>
20. Дослідження КШЕ: дохідність лісового господарства зросла на 70% завдяки біржовим торгам - Укрінформ, доступ отримано квітня 23, 2025, https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3704565-doslidzenna-kse-dohidnist-lisovogo-gospodarstva-zroslo-na-70-zavdaki-birzovim-torgam.html
21. 92 СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ, доступ отримано квітня 23, 2025, http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/52_2024ua/16.pdf
22. Ліс – спільне багатство. То чому воно “годує” обраних? - Економічна правда, доступ отримано квітня 23, 2025, <https://epravda.com.ua/columns/2023/06/26/701582/>
23. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІРЖОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕК - Ефективна економіка, доступ отримано квітня 23, 2025, http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/92.pdf
24. Ключові корупційні ризики у лісовому господарстві України — дослідження НАЗК, WWF-Україна, Спеціалізованої екологічної прокуратури Офісу Генерального прокурора та Базельського інституту управління, доступ отримано квітня 23, 2025, <https://www.wwf.mg/en/?17005941/key-risk--in-the-forestry-sector-of-Ukraine>
25. Підвели підсумки роботи лісової галузі за I півріччя 2024 року на розширеному засіданні колегії Державного агентства лісових ресурсів України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/news/pidvely-pidsumky-roboty-lisovoi-haluzi-za-i-pivrichchia-2024-roku-na-rozshyrenomu-zasidanni-kolehii-derzhavnoho-ahentstva-lisovykh-resursiv-ukrainy>
26. інформаційне забезпечення управління лісового господарства в частині оподаткування, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/download/4415/4450/10195>
27. фінансові результати і перспективи розвитку лісового господарства України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://ekonomics.com.ua/s120-finansovi-rezultati-i-perspektivi-rozvitku-lisovogo-gospodarstva-ukrayini>
28. АНАЛІЗ РИНКУ ЛІСОВОЇ ТА ДЕРЕВНОЇ БІОМАСИ В УКРАЇНІ -

- assets.panda.org, доступ отримано квітня 23, 2025, <https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/analysis-of-the-forest-and-wood-biomass-market-in-ukraine.pdf>
29. Підсумки роботи Держлісагентства за 2023 рік: наукова діяльність, доступ отримано квітня 18, 2025, https://w.forest.gov.ua/novynu_derglis?id=5470
30. Незаконні рубки: як розв'язати проблему раз і назавжди? - LB.ua, доступ отримано квітня 18, 2025, https://lb.ua/blog/yurii_bolokhovets/553161_nezakonni_rubki_yak_rozvyazati.html
31. Updates on Ukrainian forest status - FOREST EUROPE, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://foresteurope.org/updates-on-ukrainian-forest-status/>
32. kse.ua, доступ отримано квітня 18, 2025, https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/12/KSE_Rinok_derevini_ta_lisomaterialiv.pdf
33. rp.gov.ua, доступ отримано квітня 18, 2025, https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/11-1_2024/IP_11-1_2024.pdf
34. ДП "Ліси України" у 2024р наростило відвантаження деревини на 60%, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://interfax.com.ua/news/economic/965706.html>
35. Звіт для громадськості по моніторингу господарської діяльності в ОЦЗ філії «Димерське лісове господарство - ДП "Ліси України", доступ отримано квітня 18, 2025, https://e-forest.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/Monitorynh_compressed-1.pdf
36. Дослідження щодо створення ДП "Ліси України": відповіді експертів на запитання, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/news/doslidzhennia-shchodo-stvorennia-dp-lisy-ukrainy-vidpovid-ekspertiv-na-zapytannia>
37. У ДП "Ліси України" буде сформована наглядова рада, що забезпечить незалежність та ефективність управління компанією, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://tlu.kiev.ua/pro-nas/novini-zakhodi/novina/article/u-dp-lisi-ukrajini-bude-sformovana-nagljadova-rada-shcho-zabezpechit-nezalezhnist-ta-efektivnist-upra.html>
38. Звіт - Рахункова палата, доступ отримано квітня 18, 2025, https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/11-1_2024/Zvit_11-1_2024.pdf
39. baselgovernance.org, доступ отримано квітня 18, 2025, https://baselgovernance.org/sites/default/files/2023-04/deep_dive_ukraine_ua.pdf
40. Економічний аналіз доцільності створення єдиного державного унітарного комерційного спеціалізованого лісогосподарського підприємства - Державне агентство лісових ресурсів України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB>

[%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf](#)

41. Публічний звіт голови державного агентства лісових ресурсів України за 2023 рік, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/uploaded-files/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%202023.pdf>
42. Як проходить реформа лісового господарства в Україні під час війни - інтерв'ю з генеральним директором ДП "Ліси України" Юрієм Болоховцем, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://tlu.kiev.ua/pro-nas/novini-zakhodi/novina/article/jak-prokhorodit-reforma-lisovogo-gospodarstva-v-ukrajini-pid-chas-viini-intervju-z-generalnim-direktor.html>
43. Як проходить реформа лісового господарства в Україні під час війни - інтерв'ю з генеральним директором ДП "Ліси України" Юрієм Болоховцем | Think brave, доступ отримано квітня 18, 2025, https://biz.ligazakon.net/interview/224665_yak-prokhorodit-reforma-lisovogo-gospodarstva-v-ukran-pd-chas-vyni---ntervyu-z-generalnim-direktorom-dp-lsi-ukrani-yurm-bolokhovtsem
44. ДП "Ліси України": Офіційний сайт, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/>
45. ДП "Ліси України" — лідер року з впровадження системи, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/news/dp-lisy-ukrainy-lider-roku-z-uprovadzhennia-systemy-upravlinnia-ryzykamy-na-vyrobnytstvi>
46. Нульова толерантність до корупції передбачає активну позицію - гендиректор ДП "Ліси України" - Інтерфакс-Україна, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://interfax.com.ua/news/interview/955422.html>
47. публічний звіт голови державного агентства лісових ресурсів України за 2021 рік, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/storage/app/sites/8/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/publicniy-zvit-za-2021.pdf>
48. Реформа лісівництва не вирішила всі корупційні ризики – НАЗК - Економічна правда, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://epravda.com.ua/power/reformi-ne-dopomogli-uniknuti-nezakonniy-virubci-lisiv-ukrajini-803237/>
49. Інвестиції у механізовану лісозаготівлю: прибуток для бізнесу, стабільність для лісової галузі - ДП "Ліси України", доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/investytsii-u-mekhanizovanu-lisozahotivliu-prybutok-dlia-biznesu-stabilnist-dlia-lisovoi-haluzi/>
50. Forestry reform: corruption is being centralized, logging is being increased many times over | EcoPolitic, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://ecopolitic.com.ua/en/news/forestry-reform-corruption-is-being-centralized-logging-is-being-increased-many-times-over/>
51. Ukraine, доступ отримано квітня 18, 2025,

- <https://forestpolicy.org/sites/default/files/pdf/ukraine.pdf>
52. Ліси України - Державне агентство лісових ресурсів України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini>
53. ДП «Ліси України» та бізнес затвердили спільний план дій для збільшення заготівлі деревини, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/dp-lisy-ukrainy-ta-biznes-zatverdily-spilnyj-plan-dij-dli-a-zbilshennia-zahotivli-derevyny/>
54. Підвели підсумки роботи лісової галузі за I півріччя 2024 року на розширеному засіданні колегії Державного агентства лісових ресурсів України - Західне міжрегіональне управління лісового та мисливського господарства, доступ отримано квітня 18, 2025, https://w.forest.gov.ua/novynu_derglis?id=5526
55. Лісорозведення та лісовідновлення - ДП «Ліси України, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://dovgelis.org.ua/naprijami/lisorozvedennja-ta-lisovidnovlennja.html>
56. Ukraine's State-Run Forests Auction 1 Million Cubic Meters of Wood and Increase Harvesting in 2024, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://getfea.com/international-markets/ukraines-state-run-forests-to-auction-1-million-cubic-meters-of-wood-and-increase-harvesting-in-2024>
57. ДП "Ліси України" у I кв.-2024 наростило виручку за реалізацію деревини на 30,8%, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://interfax.com.ua/news/economic/978338.html>
58. Ризики реалізації EUDR для деревообробного бізнесу України: від стратегії до напрямів практичних дій, доступ отримано квітня 18, 2025, https://www.ua.fsc.org/sites/default/files/2024-03/Wood-Industry_FUBE_220324.pdf
59. News, Author at ДП "Ліси України" - Сторінка 8 з 15, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://e-forest.gov.ua/author/news/page/8/>
60. Наукова підтримка реалізації вимог FSC стандарту для України - УкрНДІЛГА, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://uriffm.org.ua/uk/news/669>
61. FSC's work in Ukraine - Forest Stewardship Council, доступ отримано квітня 18, 2025, https://fsc.org/sites/default/files/2020-06/Ukraine%20EarthSight%20Final_1.pdf
62. Analysis and forecasting of the scale and impact of forest fires on ecosystems of Ukraine, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://forestscience.com.ua/en/journals/tom-15-3-2024/analiz-ta-prognozuвання-masshtabiv-ta-naslidkiv-vplivu-lisovikh-pozhezh-na-ekosistemi-ukrayini>
63. Corruption and scandals are destroying "Forests of Ukraine": millions in losses for the state, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://unn.ua/en/news/corruption-and-scandals-are-destroying-forests-of-ukraine-millions-in-losses-for-the-state>
64. Timber Legality Risk Dashboard: Ukraine | Forest Trends, доступ отримано квітня 18, 2025,

<https://www.forest-trends.org/wp-content/uploads/2022/01/Ukraine-Timber-Legality-Risk-Dashboard-IDAT-Risk.pdf>

65. ASI assesses State Forest Enterprises in the Ukraine - Assurance Services International, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://www.asi-assurance.org/s/post/a1J1H000001maBLUAY/p0679>
66. IKEA's Ukrainian illegal timber problem. That FSC didn't notice, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://fsc-watch.com/2020/07/02/ikeas-ukrainian-illegal-timber-problem-tha-t-fsc-didnt-notice/>
67. Forests of Ukraine in 2025 to invest UAH 600 mln in machinery, equipment for mechanized timber harvesting, доступ отримано квітня 18, 2025, <https://en.interfax.com.ua/news/economic/1035632.html>
68. «Ліси України» заперечують причетність до схеми із заниження вартості експортної деревини - Укрінформ, доступ отримано квітня 23, 2025, <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3949364-lisi-ukraini-zaperecuut-pri-cetnist-do-shemi-iz-zanizenna-vartosti-eksportnoi-derevini.html>
69. Державна регуляторна служба України Міністерство захисту довкілля т, доступ отримано квітня 23, 2025, https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/dokument-8001_2_19-20-id1103699.pdf